

Grzegorz Humenny*

Paweł Grygiel**

CZYNNIKI WARUNKUJĄCE LOSY ABSOLWENTÓW STUDIÓW I STOPNIA - PRZYKŁAD WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

Wprowadzenie

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie czynników wpływających na losy absolwentów studiów I stopnia na obszarze województwa podkarpackiego. Jest to interesujące nie tylko dlatego, że nie mieszczą się one w ramach prostej dychotomii (praca-bezrobocie), ale również dlatego, iż jako obowiązkowa ścieżka kształcenia, wprowadzone zostały stosunkowo niedawno (na mocy Ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym; Dz. U. z dnia 30 sierpnia 2005 r.). Jest to więc w znacznej mierze socjologiczna terra incognita. W konsekwencji nie zakładamy określonych hipotez, w tym kontekście praca ma raczej charakter eksploracyjny niż confirmacyjny.

Generalnie znaczenie analiz losów absolwentów wynika m.in. z faktu, iż nieudane przejście z nauki do pracy (pozostawanie na bezrobociu) rzutuje w późniejszym okresie na ich sytuację ekonomiczną i zawodową. Negatywne efekty dotyczą przede wszystkim kolejnych okresów pozostawania bez pracy oraz osiąganych dochodów. Analizy tego typu prowadzone są już od początku lat 90. XX wieku, często na danych longitudinalnych (Arulamalam, Booth & Taylor 2000; Gregg 2001, Narendranathan & Elias 1993).

Wyniki badań wskazują, że: (1) szansa bycia bezrobotnym, dla osób które rok wcześniej były bezrobotne jest 2, 3 razy większa niż dla osób,

***Grzegorz Humenny** – mgr, socjolog, absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego, BD CENTER; zawodowo zajmuje się badaniem rynku pracy i edukacji. Obszar zainteresowań: analiza wyników badań ilościowych, socjologia edukacji.

****Paweł Grygiel** – dr nauk humanistycznych w zakresie socjologii, absolwent Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego; adiunkt w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Rzeszowskiego. Obszary zainteresowań: socjologia edukacji, religii i moralności, stygmatyzacji oraz samotności; interesuje się także metodologiczno-statystycznymi aspektami prowadzenia badań kwestionariuszowych; ostatnio (wspólnie z G. Humennym) opublikował książkę pt. *Między migracją a szarą strefą - formy adaptacji zawodowej absolwentów szkół ponadgimnazjalnych*, Rzeszów 2010.

które we wcześniejszym okresie pracowały (Narendranathan & Elias 1993, s. 183); (2) każdy 3-miesięczny okres pozostawania bez pracy w okresie do 23. roku życia prowadzi do wydłużenia się stanu bezrobocia w okresie od 28. do 33. roku życia około 40 dni (Gregg 2001, s. F651); (3) około 20% prawdopodobieństwa bycia bezrobotnych w grupie osób do 25. roku życia jest uzależnione od doświadczania takiego stanu na rynku pracy w rok wcześniej¹ (Arulampalam i in. 2000, s. 43-44).

Z kolei badania prowadzone pod kątem oszacowania wielkości strat w wynagrodzeniu wynikających z okresów bezrobocia prowadzą do wniosków, że: (1) osoba powracająca do pracy w pierwszym roku ma o około 5,7% niższe zarobki. Straty te powiększają się do około 13,5% w trzecim roku po powrocie do pracy, a następnie spadają do 11,4% (Arulampalam 2001, s. F602-F603); (2) w okresie pięciu lat po utracie pracy, pracujący mężczyźni uzyskują zarobki niższe o około 8,4% w stosunku do sytuacji, w której nie doświadczyliby bezrobocia, dla kobiet spadek dochodów sięga 13%² (Kletzer & Fairlie 1999, s. 18); (3) dla osób pracujących średnio 40 godzin tygodniowo straty w zarobkach w okresie po 4 latach od półrocznego okresu bezrobocia sięgają od 1400\$ do 1650\$ dolarów rocznie, a w okresie 8 lat od 1050\$ do 1150\$ (Mroz & Savage 2006, s. 260); (4) w gospodarce o urzędowo określonej wysokiej minimalnej stawce za godzinę pracy skutkiem okresów bezrobocia w początkach kariery zawodowej jest zmniejszenie zarobków tygodniowych wynikające z mniejszej liczby godzin przepracowanych przez młodych pracowników (Gray 2000, s. 14-15).

Yoshiaki Omori (1997) wykazał ponadto, iż pozostawanie bezrobotnym po ukończeniu nauki może działać stygmatyzująco. Choć zdaniem Burgess, Propper, Rees i Shearer (2003) w Wielkiej Brytanii efekt ten dotyczy jedynie osób gorzej wykształconych, w okresach wysokiego bezrobocia.

1. Czynniki wpływające na proces przejścia ze szkoły do pracy (lub dalszej nauki)

Badacze relatywnie często zajmują się problemem przejścia ze szkoły do pracy (school-to-work transition), choć analizy dotyczą przede wszystkim USA oraz Wielkiej Brytanii. Jak zauważają Bradley i Nguyen (2004), wiele

¹W grupie osób po 25. roku życia udział ten zwiększa się jednak do około 40%, z czego wynika, iż negatywne efekty mają tendencję do kumulacji wraz z wiekiem.

²W grupie pracowników młodszych straty są względne, tzn. pracownicy po okresie bezrobocia nie uzyskują znacznie niższych zarobków, lecz w tym czasie zarobki ich rówieśników, którzy nie doświadczili utraty pracy, szybko rosną. Wśród pracowników starszych dochodzi do obniżenia zarobków mierzonych w wartościach bezwzględnych (Kletzer & Fairlie 1999, s. 18).

publikacji dotyczących losów absolwentów sprowadza się do różnego rodzaju analiz regresyjnych, w których zmienną zależną są dane dychotomiczne (tamże, s. 489). Jest to nadmierne uproszczenie, gdyż osoby kończące np. szkołę średnią mają do wyboru znacznie szersze spektrum możliwości niż nadal się uczyć lub pójść do pracy (Andrews & Bradley 1997; Bradley, Andrews & Stott 2001; Lenton 2003, Ordovensky 1995, Public Profits 2007, s. 46-48; Riphahn 1999).

W literaturze analizowanych jest szereg czynników, które wpływają na losy absolwentów. Podzielić je można na kilka kategorii: (1) cechy indywidualne, (2) charakterystyka rodziny pochodzenia, (3) czynniki związane z pobieraniem nauki w szkole oraz ich przestrzennym rozmieszczeniem czy (4) uwarunkowania rynku pracy.

1.1. Cechy indywidualne

Wśród uwarunkowań indywidualnych w sposób oczywisty na pierwszy plan wysuwają się zdolności, których miarą są wyniki w testach zewnętrznych czy oceny uzyskiwane na zakończenie edukacji. Uczniowie o większym potencjale mają większą szansę wykorzystania go, poprzez edukację, do osiągnięcia późniejszego sukcesu (Bradley i in. 2001, s. 17; Grygiel & Humenny 2010, s. 169; Grygiel, Humenny, Rębisz & Klimczak 2010; Humenny 2010, s. 146-147; Lenton 2003, s. 18; McElroy 1996, s. 321; McIntosh 2010, s. 79-85; Micklewright 1989, s. 31-34; Riphahn 1999, s. 140).

Drugą z tej grupy cech jest płeć. W zależności od okresu i miejsca badań, raportowane są różne zależności wiążące płeć z dalszymi losami absolwentów szkół (zwykle średnich). Różnice dotyczą pozostawania w systemie edukacyjnym, znajdowania pracy (w tym czasu na to potrzebnego) oraz stanowisk, na jakich zatrudniane są osoby różnej płci (Averett & Burton 1996, s. 47-48; Bradley i in. 2001, s. 17; Dustmann, Rajah & Van Soest 1998, s. 20; Grygiel & Humenny 2010, s. 155; Grygiel i in. 2010, s. 156-166; Lenton 2003, s. 18-19; Riphahn 1999, s. 18-20; Taylor & Nguyen 2003)³.

1.2. Charakterystyka rodziny

Do drugiej grupy cech zaliczyć należy przede wszystkim wykształcenie rodziców. W większości studiów wykształcenie matki wskazywane jest jako to, które w większym stopniu decyduje o losach absolwentów. Nie jest to jednak bezwzględna reguła i zależy w znacznym stopniu od okresu i miejsca prowadzenia badań (Drolet 2005, s. 21-23; Dustmann 2001, s. 29-30;

³W literaturze jako trzecia cecha tego typu wskazywana jest również rasa (Andrews & Bradley 1997, s. 15; Ganderton 1995, s. 43-44; Johnes & Johnes 2004, s. 492-493; Kinzie i in. 2004, s. 37; Taylor & Nguyen 2003, s. 14).

Finnie, Sweetman & Lascelles 2005, s. 21-23; Grygiel & Humenny 2010, s. 153-155, 167-171; Grygiel i in. 2010, s. 140; Kinzie i in. 2004, s. 37; Ordovensky 1995, s. 341; Public Profits 2007, s. 46-48; Riphahn 1999, s. 21-22; Turley 2006, s. 837-840; Whiston & Keller 2004, s. 554). Jednakże zawsze lepsze wykształcenie obojga lub jednego z rodziców poprawia szanse dzieci na kontynuację nauki lub znalezienie pracy.

Drugim z tej grupy czynników są dochody rodziny. Zwykle na kontynuację nauki stać osoby z rodzin o lepszej sytuacji ekonomicznej; pozostałe osoby, chcąc się utrzymać lub kontynuować naukę, muszą poszukiwać i podejmować pracę (Drolet 2005, s. 20-21; Dustmann i in. 1998, s. 14; Grygiel i in. 2010, s. 135-165; Kinzie i in. 2004, s. 37; Micklewright 1989, s. 36-37; Turley 2006, s. 838-840).

Trzecim czynnikiem jest wykonywany przez rodziców zawód. Posiadanie rodziców wykonujących zawody wymagające wyższych kwalifikacji (zwłaszcza specjalistycznych lub kierowniczych) wpływa korzystnie na przebieg procesu edukacji oraz prawdopodobieństwo znalezienia pracy (Constant & Zimmermann 2003, s. 18-19; Dubois 2002, s. 23; Dustmann 2001, s. 30; Dustmann i in. 1998, s. 25; Lenton 2003, s. 16; Micklewright 1989, s. 33-34; Ordovensky 1995, s. 345).

Kolejnym z tej kategorii czynników jest wielkość rodziny. Teoretyczne znaczenie tego czynnika wynika z faktu, iż w rodzinie wielodzietnej zasoby i czas muszą być dzielone na większą liczbę dzieci, co obniża szanse na osiągnięcie sukcesu edukacyjnego mierzonego podjęciem studiów (Andrews & Bradley 1997, s. 405-406; Dustmann i in. 1998, s. 13; Ganderton 1995, s. 39-40; Turley 2006, s. 838-840; Whiston & Keller 2004, s. 540).

Ostatnim czynnikiem z tej grupy jest struktura rodziny. Nieliczne badania, biorące pod uwagę ten czynnik wskazują, iż to, czy rodzina jest kompletna czy nie, ma znaczenie dla losów absolwentów szkół i/lub uczelni. Dzieci z rodzin pełnych mają większe prawdopodobieństwo kontynuowania nauki (Andrews & Bradley 1997, s. 405-406; Drolet 2005, s. 17-18; Ganderton 1995, s. 39-40; Riphahn 1999, s. 22; Turley 2006, s. 838-840).

1.3. Wpływ czynników związanych ze szkołą

Do grupy czynników związanych ze szkołą zalicza się to, czy szkoła jest publiczna czy niepubliczna⁴ (Coleman 1987, s. 177; Evans & Schwab 1995,

⁴W USA prywatne szkoły (zwykle katolickie) są mniejsze, co skutkuje brakiem możliwości prowadzenia zróżnicowanych ścieżek edukacyjnych. W efekcie na wstępie procesu edukacji nie jest prowadzone sortowanie uczniów na bardziej i mniej zdolnych. Nauka w bardziej zróżnicowanych klasach wpływa na szybsze postępy w nauce zwłaszcza wśród uczniów o początkowo gorszych wynikach.

s. 971-972) lub to czy stawia kryteria przy naborze uczniów/studentów (Dustmann i in. 1998, s. 25; Lenton 2003, s. 13; Micklewright 1989, s. 33). W Polsce prowadzone były również analizy wpływu prywatnych szkół średnich na dalsze losy absolwentów (Domański 2010) oraz badania losów absolwentów różnego typu szkół ponadgimnazjalnych i wyższych (Grygiel & Humenny 2010, Grygiel i in. 2010, Public Profits 2007).

Innym sposobem oddziaływania szkoły na losy jej absolwentów jest stosunek liczby uczniów do liczby nauczycieli oraz sama wielkość szkoły. Większe szkoły oraz większa liczba uczniów przypadająca na jednego nauczyciela pogarszają szanse kontynuowania nauki (Borus & Carpenter 1984, s. 171; Dustmann i in. 1998, s. 16-17).

Także przestrzenna dostępność szkół kształtuje losy młodzieży. Emily Talen (2001, s. 482) wykazała, że wraz ze wzrostem odległości od szkoły spadają wyniki uzyskiwane przez uczniów w testach zewnętrznych (pozostałe zmienne, mające istotny wpływ na osiągnięcia uczniów to poziom ubóstwa oraz wyniki uczniów we wcześniejszych latach). W Polsce analizy takie prowadził Rober Guzik (2003, s. 171) dowodząc, że gorsza dostępność szkolnictwa średniego skorelowana jest z niższym poziomem życia oraz niższym poziomem przedsiębiorczości. W USA Stephen A. Hoenack i William C. Weiler (1975, s. 340) stwierdzili, że wraz ze wzrostem odległości od analizowanej szkoły wyższej spada odsetek podejmujących naukę. Jednocześnie, wraz ze wzrostem odległości do alternatywnych szkół wyższych odsetek ten wzrasta. Do podobnych wniosków doszli również inni badacze z Europy, Ameryki czy Australii (Alma & Winters 2009, s. 733, 737; Card 1993, s. 23-24; Do 2004, s. 250, 255-256; Frenette 2004, 2009, s. 439-440; Frenette 2010, s. 17-20; Gibbons & Vignoles 2009, s. 29-31; Humenny 2010, s. 144-148; James 2001, s. 465; Leppel 1993, s. 393-395; Ordovensky 1995, s. 341; Rephann 2002, s. 293; Sa, Florax & Rietveld 2004, s. 386, 389-390; Spiess & Wrohlich 2008, s. 16).

1.4. Uwarunkowania rynku pracy

Istotnym czynnikiem mogą być też uwarunkowania rynku pracy, poprzez które rozumie się przede wszystkim lokalną stopę bezrobocia w okresie podejmowania decyzji o kontynuowaniu nauki i/lub poszukiwaniu pracy. Wyższy poziom bezrobocia z jednej strony podnosi prawdopodobieństwo kontynuowania nauki (korzyści z wkroczenia na rynek pracy są relatywnie mniejsze niż w sytuacji, gdy o pracę jest łatwo), z drugiej jednak obniża dochody rodziny i tym samym utrudnia jej kontynuowanie (Andrews & Bradley 1997, s. 406; Andrews, Bradley & Scott 2001, s. 12, 24; Bratberg & Nilsen 1998, s. 12; Dustmann i in. 1998, s. 14-21).

2. Dane wykorzystane w analizie

Dla określenia losów absolwentów posłużono się metodą panelową. W pierwszej fazie (styczeń-maj 2009) przeprowadzono badania metodą ankiety audytoryjnej wśród 917 osób kończących studia dzienne I stopnia. Respondenci zostali wybrani w efekcie przeprowadzenia systematycznego losowania warstwowego. Pierwszą warstwę stanowiły zlokalizowane na Podkarpaciu wydziały uczelni wyższych. Drugą – grupy ćwiczeniowe ostatniego roku studiów w ramach wylosowanych wydziałów. Jej zasadniczym celem było określenie dotychczasowej ścieżki edukacyjnej, planów związanych z najbliższą przyszłością (edukacyjną i/lub zawodową) oraz charakterystyk społeczno-demograficznych studentów.

Druga fala badań (grudzień 2009-kwiecień 2010) zrealizowana została wśród uczestników pierwszej fali, którzy wyrazili zgodę na udział w fali drugiej, przy pomocy techniki CATI lub CAWI. Celem tego etapu było określenie faktycznych losów absolwentów w (przynajmniej) pół roku od ukończenia nauki. Nacisk położony został na ustalenie losów edukacyjnych absolwentów oraz skali ich zatrudnienia. Przebadano 262 absolwentów, tj. 62% spośród osób, które wyraziły zgodę na udział w II turze badań⁵.

3. Zastosowane metody analizy

W przypadku zmiennych typu nominalnego (a z taką zmienną mamy do czynienia w przypadku potencjalnych losów absolwentów), metodą analizy umożliwiającą poznanie wpływu czynników na prawdopodobieństwo znalezienia się w określonej kategorii zmiennej zależnej (jakościowej) jest wielomianowa regresja logistyczna (Hosmer & Lemeshow 1989, Long & Freese 2001). Metoda ta pozwala porównywać zmianę prawdopodobieństwa wystąpienia jednej z kategorii zależnej zmiennej nominalnej w stosunku do kategorii odniesienia, będącą efektem oddziaływania zmiennych niezależnych.

Do wskazania motywów różnicujących wybór szkoły wyższej wykorzystano również analizę dyskryminacyjną. Analizę funkcji dyskryminacyjnej stosuje się do ustalenia, czy określone grupy różnią się ze względu na średnie pewnych zmiennych o charakterze ilościowym. Innymi słowy, stosuje się ją do oszacowania takiej kombinacji zmiennych niezależnych (funkcji

⁵Badania zrealizowane w ramach projektu „Między migracją a szarą strefą - formy adaptacji zawodowej absolwentów szkół ponadgimnazjalnych” finansowanego przez Wojewódzki Urząd Pracy w Rzeszowie w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (nr projektu WND-POKL.06.01.01-18-169/08).

dyskryminacyjnych), aby maksymalnie różnicowały (dyskryminowały) grupę obiektów (zmienna zależna). Ze statystycznego punktu widzenia analiza dyskryminacyjna jest zbliżona do analizy wariancji (Anova, Manova) czy metod regresyjnych (Huberty & Olejnik 2006, Klecka 1980).

4. Zmienne użyte w analizach

Biorąc pod uwagę, iż losów absolwentów studiów I stopnia nie można ująć w ramach zmiennej dychotomicznej, w prowadzonych analizach jako zmienną zależną wykorzystano cztery potencjalne ścieżki, na które wkroczyć mogli respondenci po ukończeniu studiów: (1) tylko nauka; (2) tylko praca; (3) praca i nauka/nauka i praca; (4) bycie bezrobotnym (ani nauka, ani praca).

Do równania wielomianowej regresji logistycznej, jako zmienne niezależne wprowadzono: 1) płeć; 2) typ miejscowości zamieszkania (wieś; mniejsze miasto – do 50 tys. mieszkańców; większe miasto); 3) wykształcenie matki (podstawowe lub niższe; zasadnicze zawodowe; średnie; wyższe), 4) satysfakcję z poziomu życia rodziny (niska; przeciętna; wysoka), 5) samoocenę jako ucznia studenta (poniżej dobrej; dobra; powyżej dobrej); 6) typ kończonej uczelni (prywatna; państwowa niebędąca wyższą szkołą zawodową; państwowa będąca wyższą szkołą zawodową); 7) trzy typy motywów wyboru kończonego kierunku (motywy negatywne; sukces zawodowy i własne zainteresowania; niski wpływ osób trzecich); 8) sześć motywów związanych z wyborem kończonej szkoły (dobra opinia o uczelni; bariery związane z brakiem wsparcia – zwłaszcza finansowego; słabe wyniki w nauce; bariera dużej odległości; wpływ osób trzecich; motywy socjalno-finansowe)⁶.

5. Analiza wyników

Wśród respondentów 63,2% stanowią osoby deklarujące jedynie kontynuowanie nauki. Kolejne 12,3% badanych to osoby jedynie pracujące, a 16,6% jednocześnie kontynuuje naukę i pracuje. Badani pozostający bez pracy stanowią 7,9% (nie uwzględniając braków danych)⁷.

⁶Zmienne związane z wyborem kierunku i szkoły powstały w wyniku zastosowania analizy czynnikowej (Aranowska 2005, Zakrzewska 1994). Zmienne związane z wyborem kierunku i szkoły powstały w wyniku zastosowania analizy czynnikowej. Ze względu na ograniczenia związane z wielkością artykułu nie możemy przedstawić szczegółów prowadzonych analiz. Osoby zainteresowane odsyłamy do zawierającej je publikacji (Grygiel i in. 2010).

⁷Jednocześnie należy zauważyć, iż plany respondentów, tj. odpowiedzi udzielone na analogiczne pytanie w I turze badań były nieco inne. Ponad 93% badanych zamierzało

Tabela 1

Wyniki wielomianowej regresji logistycznej dla samooceny aktualnego statusu respondentów

Zmienne niezależne:	Czym się Pan(i) przede wszystkim zajmuje? Jak określiłby Pan(i) swój aktualny status?					
	Pracuję	Uczę się oraz pracuję	Pozostaję bez pracy	Uczę się oraz pracuję	Pozostaję bez pracy	Pozostaję bez pracy
	vs	vs	vs	vs	vs	vs
	Uczę się	Uczę się	Uczę się	Pracuję	Pracuję	Uczę się oraz pracuję
Kobiety (ref. mężczyźni)	2,327 (1,243)	-,397 (,537)	-,505 (,696)	-2,724* (1,317)	-2,832* (1,336)	-,108 (,813)
Typ miejscowości zamieszkania (ref. miasto > 50)						
wieś	,939 (1,070)	-,291 (,509)	1,453 (1,215)	-1,230 (1,141)	,513 (1,578)	1,744 (1,275)
miasto <50	-,459 (1,225)	-,471 (,646)	-,308 (1,397)	-,012 (1,336)	,150 (1,801)	,163 (1,491)
Wykształcenie matki (ref. wyższe)						
podstawowe lub niższe	-3,556* (1,772)	,025 (,906)	-2,116 (1,756)	3,581 (1,929)	1,440 (2,406)	-2,141 (1,913)
zasadnicze zawodowe	-1,152 (,932)	-,349 (,725)	-,293 (,957)	,803 (1,118)	,859 (1,249)	,056 (1,119)
średnie	-,961 (,945)	-,015 (,632)	-,581 (,961)	,946 (1,078)	,380 (1,272)	-,566 (1,078)
Satysfakcja z poziomu życia rodziny (ref. wysoka)						
niska	1,975* (,984)	-,507 (,608)	1,214 (,959)	-2,482* (1,106)	-,761 (1,309)	1,721 (1,079)
przeciętna	,514 (,940)	-,272 (,523)	,905 (,885)	-,786 (1,032)	,392 (1,241)	1,177 (,978)
Samoocena jako studenta (ref. wysoka)						
niska	-,921 (1,747)	,050 (,826)	1,455 (1,056)	,971 (1,869)	2,377 (1,914)	1,406 (1,235)
przeciętna	,370 (,648)	-,188 (,443)	,751 (,781)	-,558 (,742)	,381 (,960)	,939 (,859)
Typ uczelni (ref. PWSZ)						
prywatna	-2,615* (1,145)	1,153 (,617)	-1,012 (,901)	3,768** (1,236)	1,602 (1,394)	-2,165** (1,024)
państwowa (nie-PWSZ)	-2,863* (,716)	,252 (,551)	-1,868* (,761)	3,115** (,856)	,995 (,982)	-2,120** (,895)
Motywy wyboru kończonego kierunku						
Motywy negatywne	-1,318* (,528)	-,400 (,326)	,240 (,473)	,918 (,589)	1,558* (,676)	,640 (,543)
Sukces zawodowy i własne zainteresowania	,326 (,393)	,334 (,252)	,166 (,389)	,009 (,441)	-,160 (,509)	-,169 (,436)
Niski wpływ osób trzecich	-,592 (,441)	-,098 (,271)	,461 (,441)	,495 (,493)	1,053 (,586)	,558 (,491)
Motywy wyboru kończonej uczelni						
Dobra opinia o szkole / uczelni	-,431 (,394)	-,110 (,271)	-,050 (,414)	,320 (,449)	,380 (,533)	,060 (,467)
Bariery związane z brakiem wsparcia (zwłaszcza finansowego)	-,121 (,386)	,900** (,294)	-,036 (,371)	1,021* (,464)	,085 (,503)	-,936* (,448)
Słabe wyniki w nauce	-,006 (,455)	-,213 (,283)	,334 (,425)	-,207 (,512)	,340 (,588)	,546 (,478)
Bariera dużej odległości	-,181 (,369)	,066 (,272)	-,255 (,344)	,247 (,435)	-,074 (,470)	-,321 (,413)
Wpływ osób trzecich	,422 (,357)	-,069 (,294)	,255 (,428)	-,491 (,438)	-,167 (,516)	,324 (,496)
Motywy socjalno-finansowe	,419 (,422)	-,310 (,294)	-,311 (,411)	-,730 (,488)	-,731 (,551)	-,001 (,475)
Stała	-3,630* (1,836)	-1,224 (,922)	-2,825 (1,662)	2,406 (1,983)	,805 (2,369)	-1,601 (1,811)
	Pseudo R ² (Nagelkerke)		0,443			
** p<0,01, * p<0,05; N=	Loglikelihood		358,591			

5.1. Czynniki różnicujące losy absolwentów – wielomianowa regresja logistyczna

W celu opisanie wszystkich relacji pomiędzy potencjalnymi losami absolwentów szkół wyższych pierwszego stopnia przeprowadzono trzy analizy, w których trzy kolejne kategorie potraktowane zostały jako referencyjne. W pierwszej analizie uzyskano informację na temat wpływu zmiennych niezależnych na zmianę szansy (ilorazu prawdopodobieństw): (1) podjęcia pracy, (2) jednocześnie podjęcia pracy i nauki lub (3) bycia bezrobotnym w stosunku do kontynuowania nauki (kategoria referencyjna). W ramach drugiej analizy określono wpływ zmiennych niezależnych na zmianę szansy: (1) jednoczesnego podjęcia pracy i nauki oraz (2) bycia bezrobotnym w stosunku do podjęcia pracy (kategoria referencyjna). Trzecia analiza pozwoliła z kolei określić oddziaływanie zmiennych niezależnych na zmianę szansy bycia bezrobotnym w stosunku do jednoczesnego podjęcia pracy i nauki (kategoria referencyjna).

5.1.1. Podjęcie pracy vs kontynuowanie nauki

W przypadku analizy pierwszej spośród zmiennych społeczno-demograficznych jedynie wykształcenie matki oraz satysfakcja z materialnego wymiaru życia rodziny w istotny sposób wpływają na prawdopodobieństwo podjęcia pracy w stosunku do prawdopodobieństwa kontynuowania nauki po ukończeniu licencjatu. Osoby, których matki osiągnęły jedynie podstawowy poziom wykształcenia, mają mniejsze prawdopodobieństwo podjęcia pracy w stosunku do respondentów, których matki posiadają wykształcenie wyższe.

Dodatkowo, prawdopodobieństwo podjęcia pracy (nie zaś kontynuowania nauki) jest wyższe wśród osób z rodzin o niskim deklarowanym poziomie życia w stosunku do badanych pochodzących z rodzin o wysokim poziomie statusu materialnego.

Ważnym czynnikiem modyfikującym dalsze losy absolwentów okazują się także typ kończącej szkoły wyższej oraz motywacje wyboru kierunku studiów. Zarówno ukończenie szkoły prywatnej, jak i państwowej niebędącej PWSZ-tem, zmniejsza prawdopodobieństwo podjęcia pracy – a więc tym samym zwiększa prawdopodobieństwo podjęcia nauki – w stosunku do osób, które ukończyły Państwowe Wyższe Szkoły Zawodowe, z kolei negatywne motywy wyboru kierunku zwiększają prawdopodobieństwo kontynuowania nauki w stosunku do prawdopodobieństwa podjęcia pracy.

kontynuować naukę, 6% deklarowało chęć podjęcia pracy, a 1% miał inne plany. Występujące różnice wskazują, że wnioskowanie o losach absolwentów jedynie w oparciu o ich plany obarczone może być znacznym błędem.

5.1.2. Jednoczesne podjęcie pracy i kontynuowanie nauki vs kontynuowanie nauki

Porównując z kolei prawdopodobieństwo jedynie kontynuowania nauki w stosunku do prawdopodobieństwa nauki i jednocześnie pracy, to pierwsze zmodyfikowane jest tylko przez kierowanie się w wyborze uczelni brakiem wsparcia (zwłaszcza finansowego). Osoby w większym stopniu uwzględniające tę barierę w swoich wyborach kończącej szkoły wyższej mają większą szansę studiować i pracować jednocześnie niż jedynie studiować.

5.1.3. Brak pracy i nie kontynuowanie nauki vs kontynuowanie nauki

Porównanie czynników wpływających na prawdopodobieństwo kontynuowania nauki oraz pozostawania osobą bezrobotną różnicowane jest jedynie przez typ uczelni, którą kończyli badani jako studenci studiów I stopnia. W stosunku do studentów kończących PWSZ-ty, absolwenci uczelni państwowych niebędących wyższymi szkołami zawodowymi, mają mniejszą szansę pozostawania na bezrobociu niż kontynuowania nauki.

5.1.4. Jednoczesne podjęcie pracy i kontynuowanie nauki vs podjęcie pracy

W przypadku drugiej z przeprowadzonych analiz, tj. zmierzającej do określenia wpływu zmiennych niezależnych na zmianę szansy: (1) jednoczesnego podjęcia pracy i nauki oraz (2) bycia bezrobotnym w stosunku do podjęcia pracy (kategoria referencyjna), prawdopodobieństwo podjęcia pracy w stosunku do prawdopodobieństwa kontynuowania nauki, a zarazem podjęcia pracy zarobkowej różnicowane jest przez szereg zmiennych. Spośród parametrów demograficznych szansę na jednoczesną naukę i pracę (w stosunku do wyłącznie pracy) podnosi bycie kobietą, obniża zaś pochodzenie z rodzin o niskim poziomie życia w porównaniu do osób z rodzin o poziomie co najmniej przeciętnym. Zwrócić należy uwagę na to, iż kobiety nie różnią się od mężczyzn pod względem prawdopodobieństwa podjęcia jedynie nauki lub jedynie pracy.

Ważnym czynnikiem wpływającym na analizowane zmiany prawdopodobieństwa jest również typ kończącej szkoły wyższej. Absolwenci uczelni państwowych niebędących szkołami zawodowymi oraz szkół prywatnych mają większe prawdopodobieństwo łączenia nauki z pracą niż badani kończący PWSZ-ty.

Spośród skal opisujących motyw i bariery wyboru szkół wyższych i kierunków studiów jedynie odczuwanie braku wsparcia (szczególnie finansowego) w kontekście wyboru szkoły I stopnia zwiększa prawdopodobieństwo

jednoczesnej nauki i pracy w stosunku do prawdopodobieństwa podjęcia pracy po studiach.

5.1.5. Brak pracy i nie kontynuowanie nauki vs podjęcie pracy

Z kolei prawdopodobieństwo pracy oraz pozostawania bez pracy różnicują jedynie dwie zmienne. Większe szanse pozostawania na bezrobociu po ukończeniu I stopnia studiów mają mężczyźni. Drugim czynnikiem modyfikującym omawiane prawdopodobieństwa jest kierowanie się motywami negatywnymi w wyborze kierunku studiów. Osoby, które z większym natężeniem wskazywały na tego typu motywację, mają większą szansę po ukończeniu studiów I stopnia pozostać osobami bezrobotnymi niż pracującymi. Pamiętać jednocześnie należy, iż czynnik ten wpływa jednocześnie na większe prawdopodobieństwo kontynuowania nauki w stosunku do podejmowania pracy (porównaj: analiza nr 1), a zatem łącznie ogranicza szansę podjęcia pracy.

5.1.6. Brak pracy i nie kontynuowanie nauki vs jednoczesne podjęcie pracy i kontynuowanie nauki

Trzecia analiza dotyczy prawdopodobieństwa łączenia nauki z pracą w stosunku do prawdopodobieństwa pozostawania osobą bezrobotną po ukończeniu I poziomu studiów. Żadna spośród zmiennych demograficznych nie różnicuje szansy takich losów absolwentów. Ważne znaczenie ma jednak typ kończącej szkoły wyższej. Absolwenci PWSZ-tów mają większe prawdopodobieństwo pozostania osobą bezrobotną niż uczącą się i pracującą w stosunku do absolwentów pozostałych szkół państwowych i uczelni prywatnych.

Drugim czynnikiem, który modyfikuje omawiane szanse jest kierowanie się w wyborze uczelni brakiem wsparcia (finansowego). Osoby silniej odczuwające tego typu barierę mają większe prawdopodobieństwo jednoczesnej nauki i pracy niż bycia bezrobotnym.

5.2. Motywy różnicujące wybór szkoły wyższej – analiza dyskryminacyjna

Jak przedstawia to tabela 1, zmienną, która różnicuje prawdopodobieństwo pomiędzy największą liczbą analizowanych typów losów absolwentów jest typ kończącej szkoły wyższej. Jednocześnie typ uczelni, na której młodzież podejmowała studia I stopnia uzależniony jest od różnej konfiguracji motywów wyboru tego typu szkół. W celu uchwycenia, które motywy i w jakiej konfiguracji zwiększają prawdopodobieństwo wyboru poszczególnych typów szkół, przeprowadzono analizę dyskryminacyjną, wykorzystując procedurę „krokową” opartą na minimalizacji lambda Wilks’a.

Tabela 2

Analiza dyskryminacyjna respondentów ze względu na preferowaną pensję minimalną i optymalną w pierwszej pracy

Struktura współczynników	Funkcja 1 ^a	Funkcja 2 ^a
Bariery związane z brakiem wsparcia (zwłaszcza finansowego)	,202	,867*
Słabe wyniki w nauce	,876*	-,060
Bariera dużej odległości	,445	,643*
Funkcje w środkach ciężkości grup ^b		
Prywatna	,333	-,428
Państwowa nie PWSZ	-,191	-,029
PWSZ	,214	,235
Wartości własne	0,049	0,041
Korelacje kanoniczne	0,217	0,179
Procent wariancji	54,4	45,6

* Największa wartość bezwzględna korelacji pomiędzy każdą zmienną i dowolną funkcją dyskryminacyjną. ^a Połączone korelacje wewnątrzgrupowe pomiędzy zmiennymi dyskryminującymi i standaryzowanymi kanonicznymi funkcjami dyskryminacyjnymi. ^b Niestandaryzowane kanoniczne funkcje dyskryminacyjne ocenione w średnich dla grup.

Źródło: badania własne.

Dwie funkcje kanoniczne pozwalają dyskryminować trzy grupy respondentów (lambda Wilksa dla funkcji 1 = 0,915 $p < 0,01$; dla 2 = 0,960 $p < 0,01$). Pierwsza funkcja kanoniczna pozwala odróżnić osoby kończące Uniwersytet Rzeszowski i Politechnikę Rzeszowską (tj. szkoły państwowe niebędące PWSZ-tami) od absolwentów pozostałych szkół wyższych. Wyniki wskazują, że im częstsze wskazywanie na słabe wyniki w nauce jako barierę w wyborze szkoły wyższej, tym większe prawdopodobieństwo ukończenia prywatnych szkół wyższych lub – z nieco mniejszym – wyższych szkół zawodowych.

Druga funkcja pozwala zróżnicować z kolei motywacje absolwentów PWSZ-tów od motywacji uczelni prywatnych. Dla tych pierwszych były to przede wszystkim bariery związane z brakiem wsparcia (zwłaszcza finansowego) oraz bariera dużej odległości. Generalnie można stwierdzić, iż wybór PWSZ-tów z większym prawdopodobieństwem powiązany jest z barierami

finansowymi (barierę odległości można przełamać odpowiednimi nakładami finansowymi), wybór szkół prywatnych ze słabszymi wynikami w nauce, a uczelni państwowych, niebędących szkołami zawodowymi z niższym poziomem odczuwania tego typu barier.

Wnioski

Przeprowadzone analizy wskazują, iż losy absolwentów studiów I stopnia na Podkarpaciu kształtowane są wieloetapowo, zaś centralnym czynnikiem kształtującym jest typ uczelni i uwarunkowania jej wyboru, w tym najmocniej sytuacja ekonomiczna studentów i ich rodzin.

Fakt, iż lepsze wykształcenie matki zwiększa szansę podjęcia pracy, zaś wyższy poziom życia rodziny szansę tę zmniejsza, wskazuje na istotną rolę odgrywaną przez czynniki związane ze statusem społecznym w procesie przechodzenia z systemu edukacyjnego na rynek pracy. Postawić można hipotezę, że ograniczony poziom kapitału kulturowego, reprezentowany przez niski poziom wykształcenia matki zwiększa szansę na kontynuowanie nauki (w stosunku do podjęcia pracy), jednocześnie trudniejsza sytuacja ekonomiczna rodziny z jednej strony zwiększa prawdopodobieństwo pracy (w stosunku do kontynuowania nauki), z drugiej zaś zmniejsza prawdopodobieństwo nauki i pracy (w stosunku do samej pracy). Innymi słowy, im trudniejsza sytuacja finansowa, tym większe prawdopodobieństwo podjęcia pracy, mniejsze pracy i nauki, najmniejsze zaś samej nauki.

Wniosek ten potwierdza fakt, iż czynnik wiążący się z sytuacją ekonomiczną, tj. brak wsparcia – zwłaszcza finansowego, stawia respondentów w sytuacji, w której muszą jednocześnie uczyć się i pracować lub, mówiąc inaczej, rzadziej mają oni komfort jedynie pracy lub jedynie nauki, jednocześnie rzadziej pozostając osobami bezrobotnymi.

Biorąc pod uwagę, iż negatywne motywy wyboru kierunku studiów zwiększają prawdopodobieństwo kontynuowania można postawić hipotezę, że oczekiwanie niskich barier nie tylko nie obniża szans na kontynuowanie nauki, ale wręcz je podnosi. Jest więc czynnikiem funkcjonalnym zarówno na poziomie jednostkowym, jak i systemu edukacyjnego. Motywacje te pozwalają, relatywnie niewielkim kosztem osiągnąć – uznany społecznie za wymagany – dyplom wyższej uczelni, a jednocześnie umożliwiają funkcjonowanie (przetrwanie) olbrzymiej liczbie uczelni wyższych.

Interesujące jest, że bycie kobietą zwiększa prawdopodobieństwo pozostawania na bezrobociu lub pracy i jednoczesnej nauki w stosunku do podjęcia pracy. Co może świadczyć o trudniejszej sytuacji kobiet na rynku pracy, mniejszym prawdopodobieństwie uzyskania stałej pracy w porównaniu z mężczyznami.

Istotnym predyktorem losów studentów studiów I stopnia okazuje się typ kończącej uczelni. Absolwenci PWSZ-tów mają większą szansę podjęcia pracy niż kontynuowania nauki oraz większą szansę podjęcia pracy niż jednoczesnego kontynuowania nauki i podjęcia pracy. Innymi słowy, mają oni mniejszą szansę kontynuowania nauki.

Równocześnie od absolwentów pozostałych szkół państwowych odróżnia ich to, iż bardziej jest dla nich prawdopodobne pozostawanie osobą bezrobotną niż kontynuacja nauki. Wyjaśnienie takiej zależności można oprzeć o dwie hipotezy. Zgodnie z pierwszą, częstsze pozostawanie w rejestrze bezrobotnych przez absolwentów wyższych szkół zawodowych jest efektem uzyskania przez nich wykształcenia o niższej jakości, co weryfikowane jest przez rynek pracy. Druga hipoteza wskazuje, iż absolwenci Politechniki Rzeszowskiej i Uniwersytetu Rzeszowskiego mają większą szansę na pozostanie w systemie edukacyjnym przede wszystkim ze względu na fakt, iż studia II stopnia odbywają się na ich macierzystych uczelniach, co sprawia iż sama decyzja o kontynuacji nauki jest łatwiejsza do podjęcia. W tym kontekście znaczącym faktem wydaje się to, iż uczelnie państwowe, niebędące PWSZ-tami wybierały osoby, które nie odczuwały problemów z nauką, z kolei PWSZ-ty ci, którzy odczuwali problemy finansowe i dla których barierą stanowiła odległość do wymarzonej uczelni.

Okazuje się więc, że nie tylko to, czy kończy się uczelnie prywatną, czy też państwową (por.: Domański 2010), ale także to, jaki charakter ma uczelnia państwowa (PWSZ, nie-PWSZ) różnicuje losy absolwentów szkół I stopnia. O ile na Podkarpaciu utworzenie sieci wyższych szkół zawodowych spowodowało wprowadzić, iż dostęp do uczelni wyższych, nawet dla osób wywodzących się z uboższych rodzin, nie stanowi większego problemu, o tyle czynniki ekonomiczne nadal mocno różnicują możliwość kontynuowania nauki na studiach stopnia II. Bariera ekonomiczna w dostępie do szkolnictwa wyższego została więc przesunięta o jeden szczeble edukacyjny, lecz nie została usunięta całkowicie.

Literatura

- ALMA J., WINTERS J. V. (2009), Distance and intrastate college student migration, „Economics of Education Review”, nr 28(6), s. 728-738.
- ANDREWS M., BRADLEY S. (1997), Modelling the Transition from School and the Demand for Training in the country-regionplaceUnited Kingdom, „Económica”, nr 64(255), s. 387-413.

- ANDREWS M. J., BRADLEY S., SCOTT D. (2001), The School-to-Work Transition, Skill Preferences and Matching, Economics, The University of Manchester. Pobrano z <http://ideas.repec.org/p/man/sespap/0102.html>
- ARANOWSKA E. (2005), Pomiar ilościowy w psychologii, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa.
- ARULAMPALAM W. (2001), Is Unemployment Really Scarring? Effects of Unemployment Experiences on Wages, „The Economic Journal”, nr 111(475), s. 585-606.
- ARULAMPALAM W., BOOTH, A. L. & TAYLOR M. P. (2000), Unemployment persistence, „Oxford Economic Papers”, nr 52(1), s. 24-50.
- AVERETT S. L., BURTON M. L. (1996), College attendance and the college wage premium: Differences by gender, „Economics of Education Review”, nr 15(1), s. 37-49.
- BORUS M. E., CARPENTER S. A. (1984), Factors associated with college attendance of high-school seniors, „Economics of Education Review”, nr 3(3), s. 169-176.
- BRADLEY S., ANDREWS M. J., STOTT D. (2001), The school-to-work transition, skill preferences and matching, Lancaster University Management School, Economics Department. Pobrano z <http://econpapers.repec.org/RePEc:lan:wpaper:000034>
- BRADLEY S., NGUYEN A. N. (2004), The school-to-work transition, [w:] International handbook on the economics of education, Cheltenham, UK; Northampton, MA: Edward Elgar, s. 484-519.
- BRATBERG E., NILSEN O. A. (1998), Transition from School to Work: Search Time and Job Duration, Institute for the Study of Labor (IZA). Pobrano z <http://econpapers.repec.org/RePEc:iza:izadps:dp27>
- BURGESS S., PROPPER C., REES H., SHEARER A. (2003), The class of 1981: the effects of early career unemployment on subsequent unemployment experiences, „Labour Economics”, nr 10(3), s. 291-309.
- CARD D. (1993), Using Geographic Variation in College Proximity to Estimate the Return to Schooling, National Bureau of Economic Research, Inc. Pobrano z <http://ideas.repec.org/p/nbr/nberwo/4483.html>
- COLEMAN J. (1987), Public and private high schools: the impact of communities, Basic Books, New York.
- CONSTANT A., ZIMMERMANN K. F. (2003), Occupational Choice Across Generations, SSRN eLibrary. Pobrano z <http://ssrn.com/paper=487416>

- DO C. (2004), The effects of local colleges on the quality of college attended, „Economics of Education Review”, nr 23(3), s. 249-257.
- DOMAŃSKI H. (2010), Nowe ogniwa nierówności edukacyjnych w Polsce, „Studia Socjologiczne”, nr 1(196), s. 7-33.
- DROLET M. (2005), Participation in post-secondary education in Canada: has the role of parental income and education changed over the 1990s?, Statistics Canada, Ottawa.
- DUBOIS J. (2002), What influences young Canadians to pursue post-secondary studies? final report. [Hull, Quebec] :: Applied Research Branch, Human Resources Development Canada.
- DUSTMANN C. (2001), Parental Background, Primary to Secondary School Transitions, and Wages, SSRN eLibrary. Pobrano z <http://ssrn.com/paper=285423>
- DUSTMANN C., RAJAH N., VAN SOEST A. H. (1998), School Quality, Exam Performance, and Career Choice, SSRN eLibrary. Pobrano z <http://ssrn.com/paper=137905>
- EVANS W. N., SCHWAB R. M. (1995), Finishing High School and Starting College: Do Catholic Schools Make a Difference? „The Quarterly Journal of Economics”, nr 110(4), s. 941-974.
- FINNIE R., SWEETMAN A., LASCELLES E. (2005), Who goes? The direct and indirect effects of family background on access to post-secondary education. Pobrano z http://epe.lac-bac.gc.ca/100/200/301/statcan/research_paper_analytical_11f0019-e/2005/no237/11F0019MIE2005237.pdf
- FRENETTE M. (2004), Access to college and university: Does distance to school matter? „Canadian Public Policy-Analyse De Politiques”, nr 30(3), s. 427-443.
- FRENETTE M. (2009), Do universities benefit local youth? Evidence from the creation of new universities. „Economics of Education Review”, nr 28(3), s. 318-328.
- FRENETTE M. (2010), Too Far to Go on? Distance to School and University Participation, Statistics Canada, Ottawa, s. 28. Pobrano z <http://www.statcan.gc.ca/pub/11f0019m/11f0019m2002191-eng.pdf>
- GANDERTON P. (1995), Hispanic college attendance and completion: Evidence from the high school and beyond surveys. „Economics of Education Review”, nr 14(1), s. 35-46.

- GIBBONS S., VIGNOLES A. (2009), Access, Choice And Participation In Higher Education, CEP working paper. Pobrano z <http://cee.lse.ac.uk/pubs/default.asp>
- GRAY M. (2000), The effects of unemployment on the earnings of young australians, DISCUSSION PAPERS. Pobrano z econrsss.anu.edu.au/pdf/DP419.pdf
- GREGG P. (2001), The Impact of Youth Unemployment on Adult Unemployment in the NCDS, „The Economic Journal”, nr 111(475), s. 626-653.
- GRYGIEL P., HUMENNY G. (2010), Społeczne uwarunkowania sukcesu edukacyjnego podkarpackich maturzystów, [w:] Między migracją a szarą strefą – formy adaptacji zawodowej absolwentów szkół ponadgimnazjalnych. Zbiór artykułów, BD Center, Rzeszów, s. 152-172.
- GRYGIEL P., HUMENNY G., RĘBISZ S., KLIMCZAK P. (2010), Między migracją a szarą strefą – formy adaptacji zawodowej absolwentów szkół ponadgimnazjalnych. Raport zbiorczy, BD Center, Rzeszów.
- GUZIK R. (2003), Przestrzenna dostępność szkolnictwa ponadpodstawowego, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- HOENACK S. A., WEILER W. C. (1975), Cost-related tuition policies and university enrollments, „Journal of Human Resources”, nr 10(3), s. 332-360.
- HOSMER D. W., LEMESHOW S. (1989), Applied logistic regression, Wiley, New York.
- HUBERTY C. J., OLEJNIK S. (2006), Applied MANOVA and discriminant analysis, Wiley-Interscience, Hoboken, N.J.
- HUMENNY G. (2010), Odległość, jako bariera w dostępie do uczelni poza regionem dla uczniów szkół podkarpackich, [w:] Między migracją a szarą strefą – formy adaptacji zawodowej absolwentów szkół ponadgimnazjalnych. Zbiór artykułów, BD Center, Rzeszów, s. 152-172.
- JAMES R. (2001), Participation disadvantage in Australian higher education: An analysis of some effects of geographical location and socioeconomic status. „Higher Education”, nr 42(4), s. 455-472.
- JOHNES G., JOHNES J. (2004), International handbook on the economics of education, Cheltenham, UK, Edward Elgar, Northampton, MA.
- KINZIE J., PALMER M., HAYEK J., HOSSLER D., JACOB S. A., CUMMINGS H. (2004), Fifty Years of College Choice: Social, Political and Institutional Influences on the Decision-Making Process.

- KLECKA W. R. (1980), *Discriminant analysis*, Sage Publications, Beverly Hills, Calif. Pobrano z <http://www.loc.gov/catdir/enhancements/fy0654/80050927-d.html>
- KLETZER L. G., FAIRLIE R. W. (1999), *The Long-Term Costs of Job Displacement among Young Workers*, Santa Cruz. Pobrano z http://www.northwestern.edu/ipr/jcpr/workingpapers/wpfiles/fairlie_jobdisplace.pdf
- LENTON P. (2003). *The school-to-work transition in England and Wales: Evidence from a pooled cross-sectional analysis*, Lancaster University Management School Working Paper.
- LEPPEL K. (1993), Logit estimation of a gravity model of the college enrollment decision, „Research in Higher Education”, nr 34(3), s. 387-398.
- LONG J. S., FREESE J. (2001), *Regression models for categorical dependent variables using Stata*, Stata Press, College Station, Tex.
- MCELROY S. W. (1996), Early childbearing, high school completion, and college enrollment: Evidence from 1980 high school sophomores, „Economics of Education Review”, nr 15(3), s. 303-324.
- MCINTOSH S. (2010), The Demand for Post-Compulsory Education in Four European Countries, „Education Economics”, nr 9(1), s. 69-90.
- MICKLEWRIGHT J. (1989), Choice at Sixteen, „Economica”, nr 56(221), s. 25-39.
- MROZ T. A., SAVAGE T. H. (2006), The Long-Term Effects of Youth Unemployment, „J. Human Resources”, nr XLI(2), s. 259-293.
- NARENDRANATHAN W., ELIAS P. (1993), Influences of past history on the incidence of youth unemployment: empirical findings for the UK, „Oxford Bulletin of Economics and Statistics”, nr 55(2), s. 161-185.
- OMORI Y. (1997), Stigma effects of nonemployment, „Economic Inquiry”, nr 35(2), s. 394-416.
- ORDOVENSKY J. F. (1995), Effects of institutional attributes on enrollment choice - implications for postsecondary vocational-education, „Economics of Education Review”, nr 14(4), s. 335-350.
- BADANIA losów absolwentów ponadgimnazjalnych szkół zawodowych: raport (2007), Wojewódzki Urząd Pracy, Public Profits, Kraków.
- REPHANN T. J. (2002), The importance of geographical attributes in the decision to attend college, „Socio-Economic Planning Sciences”, nr 36(4), s. 291-307.

- RIPHAHN R. T. (1999), Residential Location and Youth Unemployment: The Economic Geography of School-to-Work Transitions, SSRN eLibrary. Pobrano z <http://ssrn.com/paper=219884>
- SA C., FLORAX R., RIETVELD P. (2004), Determinants of the regional demand for higher education in the Netherlands: A gravity model approach, „Regional Studies”, nr 38(4), s. 375-392.
- SPIESS C. K., WROHLICH K. (2008), Does Distance Determine Who Attends a University in Germany?, IZA, Bonn, s. 29.
- TALEN E. (2001), School, community, and spatial equity: An empirical investigation of access to elementary schools in West Virginia, „Annals of the Association of American Geographers”, nr 91(3), s. 465-486.
- TAYLOR J., NGUYEN A. N. (2003), Transition from school to first job: the influence of educational attainment, Lancaster University Management School, Economics Department. Pobrano z <http://econpapers.repec.org/RePEc:lan:wpaper:000060>
- TURLEY R. N. L. (2006), When Parents Want Children to Stay Home for College, „Research in Higher Education”, nr 47(7), s. 823-846.
- WHISTON S. C., KELLER B. K. (2004), The Influences of the Family of Origin on Career Development: A Review and Analysis, „The Counseling Psychologist”, nr 32(4), s. 493-568.
- ZAKRZEWSKA M. (1994), Analiza czynnikowa w budowaniu i sprawdzaniu modeli psychologicznych, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.

Grzegorz Humenny
Paweł Grygiel

**Factors Determining the Careers of Undergraduates -Illustradted by the
Example of Podkarpackie Province.**

Abstract

The aim of the article is to introduce the factors determining the careers of undergraduates of first-cycle full-time studies from the area of Podkarpackie Province based on panel survey. The analysis shows that careers are shaped multistage and the core factor is the type of university and the determinants of its choice, the economic situation of students' families among the others. The more difficult the situation is the higher probability of starting work, it is less likely then to start work and studies, and the least likely to start only studying.

What is more, it appears that undergraduate careers are determined not only by the fact whether the university is state or private, but also by the character of the school (PWSZ - The State School of Higher Professional Education, non-PWSZ). Although setting up a network of universities in Podkarpackie Province resulted in easier access to higher education, even for those from poor families, economical factors still differentiate the opportunities of continuing education on second-cycle studies. Thus economic barrier in access to education has not been completely removed, it has just been moved one level up.

On the other hand though, one can notice that for some students the choice of university is determined by the ease of obtaining the diploma, which in turn is rewarded by the system of education with a higher possibility of continuing education. Therefore it is a functional factor, both on the individual and structural level (allows a great number of universities to operate).